

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 135 / Olot, maig 2021

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Ajuntament d'Olot - Cultura i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / LA MADURESA DE LA NORMA

Una mica més d'un segle separa l'anomenada "Gramàtica de Fabra", de 1918, de la seva successora, publicada el novembre del 2016 amb el títol de *Gramàtica de la llengua catalana*.

Al pròleg de la nova gramàtica s'hi explica que la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans "ha estat aqueferada en altres tasques de recerca i normativització", com una mena de disculpa pel retard. Si bé és cert que, un cop engegada la producció, quatre anys després, comptem no amb una sinó amb quatre obres de referència, la publicació de les quals ha seguit la cronologia següent: el 2016: *Gramàtica de la llengua catalana* (GIEC); el 2017: *Ortografia catalana* (OIEC); el 2018: *Gramàtica essencial de la llengua catalana* (GEIEC), una versió reorganitzada i simplificada de la GIEC amb un format adaptat per a la consulta en línia, per tal que la normativa sigui més accessible i de consulta àgil; el 2019: la *Gramàtica d'ús de la llengua catalana* (GBU), un manual de consulta pràctic i adreçat a un públic general.

Una publicació darrere l'altra dins els quatre anys de moratòria que l'IEC va fixar per conèixer el canvi de plantejament de la norma que fa la gramàtica nova i les novetats que inclou; una moratòria que es va acabar a finals del 2020.

I un cop passats aquests 4 anys, on som?

Durant l'anomenada Renaixença ja va sorgir la discussió de si calia em-

mirallar-se en "la llengua que ara es parla" o en el català acadèmic i literari a l'hora de normativitzar la llengua. Pompeu Fabra va ser prou salomònic com per confeir una norma que més o menys s'adaptés als diferents parlars i fes content una mica a tothom. Tot i això, va tenir durs detractors, alguns dels quals es van negar a seguir aquesta normativa unitària.

Va bé recordar tot això perquè la nova gramàtica també ha aixecat polseguera i ha creat un corrent —especialment a les xarxes— de condemna de molts usos, titllats constantment de castellanismes, amb crítiques com ara que la GIEC "legitima el català interferit, desvergonyidament castellanitzat" o que és "un exemple del llastimós provincianisme espanyolista de la cúpula de l'IEC". Al capdavant d'aquesta defensa aferrissada d'un català genuí, molt conservador, hi ha el compte @virgili7, que té més de 60 mil seguidors.

Jordi Badia, de Vilaweb, escrivia a *InfoMigjorn*, en el núm. 1.307, del 6/12/2016, l'article *La nova gramàtica ens acosta més al castellà?*, on podem llegir: "Cal anar abandonant la genuïtat i deixar-se arrossegar per la 'fidelitat a la llengua real d'avui' fins que el català ja no sigui català?". *El català que ara es parla* ha esdevingut *la llengua real d'avui*.

Ara bé, val la pena incidir en el fet que hi ha vida més enllà de les xarxes, i que el ressò de la nova gramàtica ha es-

tat més aviat pobre en la població general. Fora de la supressió dels diacrítics, la majoria de gent no en sap gaire res més. I, en el món de l'educació (escoles, instituts), s'ensenyen les novetats ortogràfiques, però no s'ha fet un pas cap a plantejar aquesta flexibilitat de la norma d'acord amb els registres, o a explorar altres maneres de treballar els pronoms febles, per anomenar 'un clàssic'.

I, doncs, la nova gramàtica... què?

La GIEC, després d'haver descrit molts usos (té 1.400 pàgines) tenint en compte sempre la variació geogràfica i la variació estilística, prescriu defugint la dicotomia correcte/incorrecte. No hi trobem una prescripció sense matisos, de possibilitat única, sinó que es fa servir terminologia com ara *adequat/no adequat, preferible, acceptable, habitual, s'evita, no és acceptable en els registres formals*. És a dir, la norma no és rígida, i el parlant, en comptes de buscar-hi una resposta binària SÍ/NO, ha de posar en funcionament el seu criteri segons l'origen geogràfic, l'evolució d'aquell ús, el públic a qui s'adreça i el canal que està fent servir.

Que era més fàcil que ens diguessin *això sí/això no*? Fàcil, sí, però molt poc democràtic —i gens estimulador—, perquè la decisió del parlant no era rellevant. La societat hauria d'haver madurat prou per adonar-se que 100 anys no han de passar mai en va.

ESTER SANTALÓ

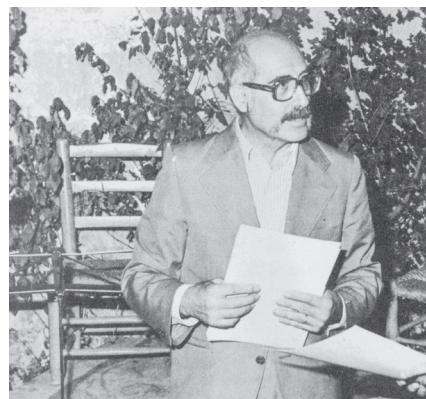
Servei de Català d'Olot-la Garrotxa
www.cpnl.cat/olot-garrotxa

ANIVERSARI / CENTENARI DE RAMON GRABOLSA PUIGREDON

L'escriptori olotí Ramon Grabolosa Puigredon va néixer el 28 de juny de 1921. Després de la Guerra Civil, les seves inclinacions per la literatura el van dur a col·laborar com a articulista en els setmanaris locals *i Arriba España!*, *La Garrotxa* i *Olot-Misión* i en diverses publicacions d'abast català. A més, el 1949 va ser membre fundador de la revista cultural *Pyrene*. L'any 1959 va aplegar diversos contes en el llibre *Històries de Vila Vella*. En el camp de la geografia i la història co-

marcals, va publicar *Besalú, un país aspre i antic* (1968), *Olot, els homes i la ciutat* (1971), *Santa Pau i la seva baronia* (1971), *Carlins i liberals* (1972), *Olot, en les arts i en les lletres* (1974) i *Les Valls d'Olot* (1975). Durant molts anys va ser membre actiu de les entitats Amics de Besalú i el seu Comtat i Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca.

Va morir a Olot, l'1 d'octubre de 1977, i va ser enterrat a Santa Pau, on vivia des de feia temps.

MONOGRAFIES

AMORÓS, Sigrid,
Clara i la Lluna, Sant Joan les Fonts:
Editorial Oliveras, 202, 191 p.

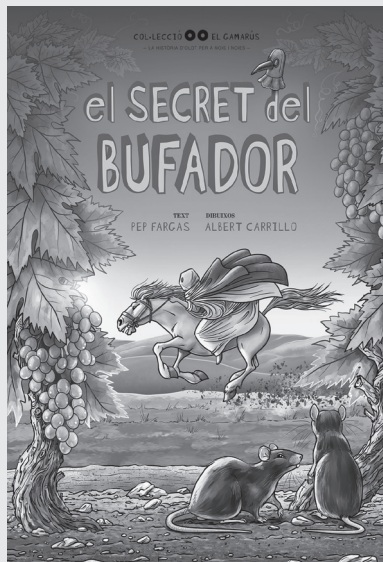
AYMERICH, Josep Maria,
El mas Torra i la vall d'Hostoles,
[S.l.]: l'autor, 2020, 232 p.
Edició no venal.

BARTOLOMÉ, José Luis,
*Llegendes i altres romances de
Palau-saverdera*, Palau-saverdera:
l'autor, 2021, 183 p.

BUSQUETS, Lluís,
*Jesús, una història polèmica (fòrum
obert i crític)*, Sant Joan les Fonts:
Editorial Oliveras, 2021, 108 p.

CARCOLER, Josep,
*Motets per a 1, 2 i 4 veus i instru-
ments*, Vilablareix: Ficta, 2020,
102 p. (Mestres Catalans Antics.
Quaderns dels Fons Musicals de
Catalunya, 16. Fons de l'església
parroquial de Sant Esteve d'Olot).
Edició de Xavier Pallàs.

FARGAS, Pep,
El secret del bufador, Olot: Ajunta-
ment d'Olot, 2021, 43 p. (El Ga-
marús; 5)
Il·lustracions d'Albert Carrillo.

MERCADER, Joan,
L'alè fred de la memòria. Dietari,
Sant Joan les Fonts: Editorial Oli-
veras, 2021, 119 p.

MOREJÓN, Vanesa, CORCHETE,
Daniel et al.,
*El poder de representació para liti-
gar*, Barcelona: Aferre, 2021, 129 p.

NOGUER, Ramon,
Memòries (1938-1942), les Planes
d'Hostoles: Victòria Noguier i Rosa
M. Noguier, 2020, 128 p.

NOGUER, Ramon,
Antologia poètica, les Planes
d'Hostoles: Victòria Noguier i Rosa
M. Noguier, 2020, 154 p.

PRATS, Duaita,
*Diccionari de records d'una xava
garrotxina*, [S.l.]: l'autora, 2021,
137 p.

RIERA, Pilar,
*Inoblidables anys 60. A la Garrot-
xa*, Sant Joan les Fonts: Editorial
Oliveras, 2021, 137 p.

RODÀ, Jenni,
Cinc abrils, Olot: Edicions El Bas-
segoda, 2021, 235 p.

RODÀ, Jenni,
Un fil de paraules, [S.l.]: l'autora,
2020, 213 p.

RUSIÑOL, Dolors,
Els dies fràgils. Rusiñol Masramon,
[S.l.]: La Fàbrica del Riu, 2021,
[79] p.
Text de Ferran Llimós.

VILA, Anna M. i CROS, Josep M.,
Sota un cirerer, Sant Joan les Fonts:
Editorial Oliveras, 2021, 133 p.

VILA, Xavier,
El día que maté a Lucy Palmer,
[S.l.]: l'autor, 2020, 159 p.

VILA, Xavier,
Madrid, día uno (2020), [S.l.]: l'au-
tor, 2020, 277 p.

ARTICLES

CANALIAS, Francesc,
"El sanejament a Catalunya, una
visió personal i molt particular",
dins *Aigua 3.0 a Catalunya. Una
visió calidoscòpica*, Girona: Curbet
Edicions, 2021, p. 135-148.

CLAVIJO, Juli,
"25è aniversari INS Bosc de la
Coma: Els terrenys del Bosc de la
Coma", *Revista de la Coma*, núm.
26, 2021, p. 12-15.

FUMANAL, Miquel Àngel et al.,
"Dues hipòtesis i tres excursions so-

bre l'església gòtica dels Sants Just
i Pastor de Barcelona", dins Julia
BELTRÁN DE HEREDIA (ed.),
*Bisbes, màrtirs, menestrals i comer-
ciants a la basílica dels sants màr-
tirs Just i Pastor. V Jornades de les
basíliques històriques de Barcelo-
na*, Barcelona: Ateneu Universitari
Sant Pacià, 2021, p. 157-176.

FUMANAL, Miquel Àngel et al.,
"El testament sacramental (adve-
ració sacramental) de la capella de
Sant Feliu de la basílica de Sant Just
i Pastor", dins Julia BELTRÁN DE
HEREDIA (ed.), *Bisbes, màrtirs,
menestrals i comerciants a la basi-
lica dels sants màrtirs Just i Pastor.
V Jornades de les basíliques històri-
ques de Barcelona*, Barcelona: Ate-
neu Universitari Sant Pacià, 2021,
p. 176-190.

JAIME, Joan-Maria,
"El poema *Cântecul gintei latine* de
Vasile Alecsandri i les traduccions
occitana, de F. Mistral, i catalana,
de J.M. de Garganta i Vila-manyà",
dins Marina CAP-BUN et al. (co-
ord.), *100 ani de roman românesc*,
Bucarest: Editura Universitară,
2020, p. 114-122.

MALLARACH, Marta,
"25è aniversari INS Bosc de la
Coma: La primera pedra", *Revista
de la Coma*, núm. 26, 2021, p. 16-
19.

MANGAS, Àlex,
"25è aniversari INS Bosc de la
Coma: La història d'un rellotge de
sol", *Revista de la Coma*, núm. 26,
2021, p. 28-29.

MERINO, Imma,
"Las mujeres en el cine de Buñuel:
ese objeto claroscuro del deseo
masculino", dins Jesús ANGULO
i Joxean FERNÁNDEZ (coord.),
Luis Buñuel, Sant Sebastià: Donos-
tia Kultura, 2021, p. 181-195.

MERINO, Imma,
"Tot el que es recorda, viu [a pro-
pòsit de *Nomadland* de Chloé
Zhao]", *L'Avenç*, núm. 478, abril
2021, p. 62-65.

RUBIÓ, Jordi,
"Refugiados políticos españoles en
Francia, 1931-1936", *Historia So-
cial*, núm. 99, 2021, p. 29-49.

TEXTOS ELECTRÒNICS

ESPUNYA, Lluís,
 “Castigar?”, *El Diari de l'Educació*, 24 març 2021. Disponible a <<https://diarieducacio.cat>>

CAMPS, Laia i OLLER, Joan,
 “Cartellera (1967), de Xavier Carbonell i Serra”, *12 mesos, 12 obres*. Museu d'Art de Girona, núm. 425 (maig 2020). [en línia]. Disponible a <<https://museuart.cat/exposicions/un-mes-una-obra/>>

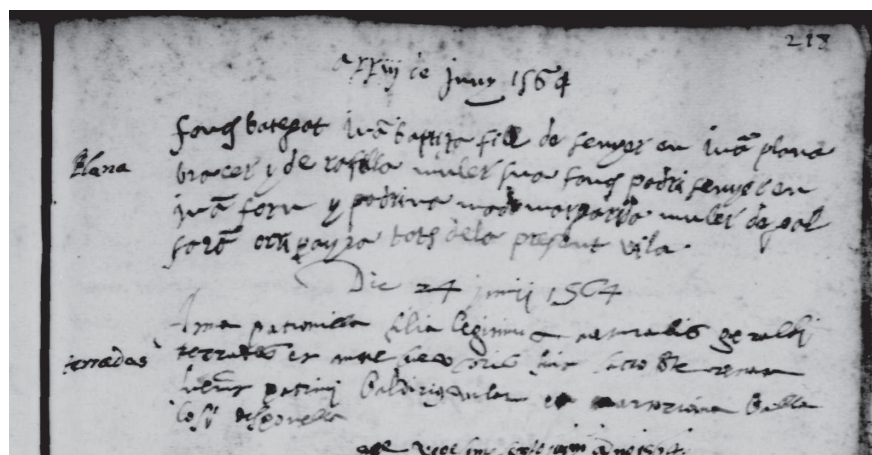
CASTANYER, Pere i TORRESCASANA, Maria Rosa,
 “Ruïnes termes romanes de Caldes de Malavella (1880)”, *12 mesos, 12 obres*. Museu d'Art de Girona, núm. 432 (desembre 2020). [en línia]. Disponible a <<https://museuart.cat/exposicions/un-mes-una-obra/>>

FUMANAL, Miquel Àngel,
 “Mare de Déu de Besalú (s. XIV)”, *12 mesos, 12 obres*. Museu d'Art de Girona, núm. 415 (juliol 2019). [en línia]. Disponible a <<https://museuart.cat/exposicions/un-mes-una-obra/>>

FUMANAL, Miquel Àngel,
 “Carreu de la Visitació de Sant Pere de Galligants (1367)”, *12 mesos, 12 obres*. Museu d'Art de Girona, núm. 433 (gener 2021). [en línia]. Disponible a <<https://museuart.cat/exposicions/un-mes-una-obra/>>

GARCÍA, Teresa i FERNÁNDEZ, Juan A.,
 “Acerca de Sabina Muchart”, *Colección Fernández Rivero de fotografía histórica* (25 setembre 2020). [en línia]. Disponible a <<https://cfrivero.blog/2019/09/25/acerca-de-sabina-muchart/>>

PUIGVERT, Xavier,
 “Font de l'Àngel (1900), de Jaume Pons Martí”, *12 mesos, 12 obres*. Museu d'Art de Girona, núm. 435 (març 2021). [en línia]. Disponible a <<https://museuart.cat/exposicions/un-mes-una-obra/>>

Potser heu tingut ocasió de llegir un article que va sortir publicat fa un parell d'anys als *Annals* del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (núm. 30): “Una dona que fugí”. Hi recollia la petita història d'una dona valenta del llunyà segle XVI. Us la recordo breument: Rafela és la segona esposa de Joan Plana, un bracer (és a dir, treballador sense qualificació) d'Olot a qui diuen l'Emperador –probablement en to burleta. Anant a buscar aigua a la font de Sant Miquel, al barri de Capsarroca, troba un dia un conegut, i durant la conversa li diu que està... “entre mal i bé. No em falta res, però...” Intuïm que no és feliç: ha arribat des de l'Empordà a Olot, el seu marit és vidu i conviu amb unes fillastres que no sembla estimar. Aleshores el seu interlocutor l'enfronta a la gran pregunta: “Què faràs ab ton marit qui t'adona tant mal temps?” I ella pren la decisió de fugir.

Aquella mateixa nit, Rafela es queda filant fins que està segura que el marit i les fillastres s'adormen. Cap a les dotze, s'esmuny per la porta de darrere i marxa, només amb un farcellet de roba. El seu destí... l'Empordà que havia deixat enrere en casar-se.

Però... no pot anar sola. No hi ha dones soles als camins del segle XVI. I cau en les mans de la pitjor companyia: Domenjó de Bigorra, “hun gaschó barba ros” que ara també fa de bracer, però que ben aviat serà un bandoler al servei dels senyors de Castellfolit. Domenjó l'acompanya fins a Borrassà, però en el curs de les dues nits que passen junts “la conegué carnalment”. Una relació consentida? En el procés no hi ha cap al·lusió a l'ús de la força, però el punt de partida és la desigualtat: Rafela depèn en tot de Domenjó, que és un home violent.

Des de l'Empordà, Rafela fa arribar missatges al seu marit; ofereix “duas quorteras de forment”, és a dir aproximadament una lliura, per la seva llibertat. És el que cobra un aprenent de paraire cada quinze dies, però deu ser molt per a Rafela, que és l'esglaió més baix en qualificació professional (“mossa a casa d'en Raquesens”). El marit no ho accepta, i al cap d'uns mesos Rafela torna a ser a casa. Potser ha caigut a l'Empordà en una situació que no millorava en res la que tenia a Olot, o potser algú ha dit on era i l'han obligada a tornar.

Fins aquí el que ja sabem. La recent digitalització dels fons parroquials de l'Arxiu Diocesà de Girona ens permet escriure ara un epíleg a aquesta història ja publicada. Un parell d'anys després de la seva tornada, Rafela i Joan Plana seran pares d'un nen, Joan Baptista (1564), i tres anys més tard d'una nena, Caterina Elionor (1567). Dos batejos que potser ens parlen de reconciliació i d'amor, però més aviat ens temem que deuen ser una prova d'autoritat i de dominació: el marit burlat vol prendre possessió del cos que creu que li pertany, deixar marca al seu territori.

Potser Rafela va trobar en els fills l'amor que no sembla que trobés en el marit? Trenta anys més tard el seu fill, un segon Joan Plana bracer, posa de nom a la seva filla Rafela. Com la mare? Podria ser, però... Rafela és també el nom de la padrina, i és costum en aquest segle XVI que molts batejats portin el nom del padrí.

Més aviat sembla que no hi ha final feliç per a la nostra Rafela Plana. Però l'espurna de la seva rebel·lió, tan breu però tan orgullosa, com la de Sísif, mereix que en guardem memòria.

JOAN ANTONI PADRÓS

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Esquerra Republicana de Catalunya ha fet 90 anys. Ho he celebrat traçant la història dels republicans olotins que ens han precedit. Conèixer qui són, d'on venim i el que ha costat arribar fins aquí podria ajudar a aclarir cap on anem i amb qui hi hauríem d'anar si volem arribar-hi.

Quan la Conferència d'Esquerrers Catalanes, el març de 1931, va aconseguir agrupar en un mateix partit els diversos grups i ateneus republicans d'esquerra que feien la viu-viu arreu del país, a Olot feia mesos que tenien la feina feta. El 14 de desembre de 1930, la Concentració Republicana Democràtica –el casal que dues dècades abans havien fundat els militants de la Unió Republicana que s'oposaven a la confluència amb els catalanistes del Centre Nacionalista Republicà– es va refundar per poder acollir tots els olotins que volien fer un país nou, més democràtic, més just i més lliure. La nova junta la va seguir presidint Ramon Aubert, un ebenista que, de ben jove, havia destacat com a dirigent del sindicat de fusters i que havia estat portaveu de la minoria republicana en el darrer ajuntament democràtic. L'acompanyava a la vicepresidència el boter i comerciant de fustes Virgilio del Caso; era un veterà lerrouxista, exregidor per la Unió Republicana, que s'havia significat per ser un feroc detractor de Solidaritat Catalana. El secretari era Antoni Dot, un jove oficinista que escrivia poemes al setmanari d'acció catòlica *El Deber* i poemes i articles jocfloralescos a la *Revista d'Olot*; durant la República serà parlamentari i vicepresident del Parlament de Catalunya, director gene-

ral de serveis socials i, a l'exili, tindrà un paper destacat en l'elecció de Josep Tarradellas com a president de la Generalitat. El vicesecretari era Jacint Busquets, un dels vocals de la junta de la mútua Germanor Olotina. El bibliotecari era Pelegrí Serrat, un actiu militant comunista que l'any 1925 s'havia refugiat a França per escapar-se del servei militar, i que acabarà militant al Bloc Obrer i Camperol, i dirigint el POUM. El tresorer era el parcer Gaspar Capdevila, secretari del Sindicat Únic de pagesos de la CNT durant la lluita que, l'estiu de 1919, varen sostenir els parcers del pla d'Olot per millorar les condicions d'arrendament; durant la guerra serà regidor de la CNT al Consell Municipal d'Olot. Entre els vocals hi trobem Lluís Joan, Josep Bohigas i Llorenç Camps.

La confluència de diferents sensibilitats no va ser només una qüestió orgànica. La candidatura a les municipals de 1931 estava formada pel president de la CRD, Ramon Aubert; pel director d'un col·legi privat laic, mestre de català a l'entitat catalanista Palestra i professor de l'escola d'adults nocturna de l'Ateneu Obrer, Ramon Calm; per l'industrial Joan Iglesias Albert, que acabarà presidint la federació comarcal d'ERC i, des d'aquest càrrec, coordinarà a la comarca els fets d'octubre de 1934, i pel sastre Ramon Pujol, un veterà republicà que, al tombant del segle, havia presidit el Comitè Progressista, havia estat secretari local del Partit Republicà Radical i era un dels fundadors del Centre de la Unió Republicana d'Olot.

UN TOC AMB EL PEHOC / SUMARIS, ÍNDEXS I LA RECUPERACIÓ DE LA REVISTA PYRENE

Els canvis que els responsables del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (PEHOC) han introduït en els *Annals* del Patronat marquen un abans i un després en la vida d'aquesta publicació de referència en la recerca comarcal. Tanca un cicle vital obliga a fer un acte de reflexió i, també, una voluntat d'inventariar el que s'ha fet fins ara. Així, fins al darrer exemplar d'*Annals*, el número 30, s'han publicat més de 400 treballs signats per uns 300 autors. Si a això hi sumem altres obres vinculades d'una manera o altra al PEHOC, ja sigui per patrocini, coedicció, participació, etc., podem afegir-hi 125 treballs més. I, si com és el cas, recuperem la revista *Pyrene*, actualment consultable només a la Biblioteca Marià Vayreda i a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, podem comptabilitzar uns 230 articles més de contingut històric, cultural, artístic o social. Un bagatge extraordinari no només per la quantitat (estem parlant de més de 400 autors vinculats d'alguna manera al PEHOC) sinó per la qualitat i diversitat de temes. Un patrimoni de coneixements que es posen a l'abast de la societat a través de les seves publicacions.

De fet, ha estat la tasca bibliogràfica d'inventariar totes aquestes aportacions als *Annals del Patronat*, altres obres vinculades, treballs de recerca de batxillerat i projectes finals de cicles formatius presentats als Premis Salvador

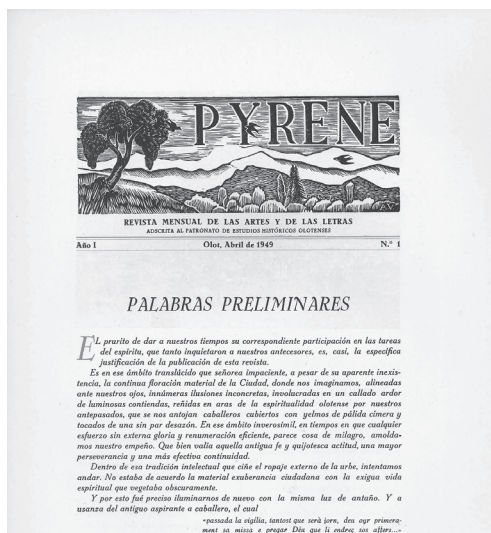
Reixach i Jordi Pujiula, i la mateixa revista *Pyrene*, els que m'han permès recuperar aquesta magnífica publicació que el llavors Patronato de Estudios Históricos Olotenses va

impulsar de la mà de Josep Munteis i que va servir per aplegar, en un equip de redacció i col·laboradors, els noms més brillants no només d'Olot i comarca, sinó que hi trobem moltes aportacions d'àmbit català i, pel prestigi que adquireix la revista, d'àmbit espanyol. En total són 64 números repartits entre l'abril del 1949 i el 1957 (en una primera època de 59 números), i el gener del 1962 i desembre del 1963 (la segona època, de només 5 números). No podem fer una llista dels noms que formen part de la nòmina de *Pyrene*. No és aquest el lloc ni l'espai per fer-ho. Només cal destacar l'altíssim nivell literari, histò-

toriogràfic, etnològic, artístic, que aporten els seus articles, sovint curts i sintètics, però d'una gran mestria i concreció.

Fruit d'aquesta voluntat ha estat la gestió de digitalitzar la publicació, aspecte aquest que sembla que podem tenir resolt a finals d'aquest any 2021 gràcies a la determinació de la Biblioteca Marià Vayreda, d'Olot. Només ens resta esperar per felicitar-nos-en i deixar-nos sorprendre per la seva qualitat.

JESÚS GUTIÉRREZ
PEHOC

MARGARIDA CASACUBERTA

Això s'acaba. Aquesta sèrie va començar la tardor de 2019 i posarem punt i final la primavera de 2021. Han passat moltes coses. Algunes ni tan sols no hauríem imaginat mai que poguessin passar. Per exemple, que durant mesos no poguéssim ni sortir a caminar pels carrers de les nostres poblacions i ciutats. Això no obstant, la gent d'Olot comptava amb un recurs que no tenien els habitants d'altres llocs: llegir el llibre de Clara Nubiola, *He caminat tots els carrers d'Olot* (Observatori del Paisatge de Catalunya, 2018).

És el que jo vaig fer aquells mesos des d'una Barcelona buida, silenciosa i desconeguda, on el cant de les tòrtores es feia sentir com mai i em connectava amb les tòrtores que estic acostumada a sentir des de casa, a Olot. Aleshores, tanmateix, jo no podia recórrer al llibre de Clara Nubiola, i el substituïa per la pàgina web –tan blanca, tan austera i tan aparentment senzilla– de l'artista (<https://claranubiola.com/>). M'hi vaig passejar una vegada i una altra. Finalment vaig decidir que, quan s'acabés el confinament, amb el llibre al davant, li dedicaria l'última entrega d'aquestes “Cases escrites, cases de debò”. Ha arribat el moment.

He caminat tots els carrers d'Olot és un llibre extraordinari, resultat de l'estada que l'artista va fer a la Residència Faber el gener de 2018, convidada a dur a terme un projecte que consistia a dedicar cinc jornades (del 10 al 14 de gener) a caminar pels carrers de la ciutat i anotar-ne les impressions i les sensacions, des d'un punt de vista urbanístic, antropològic i sociològic. Seguir els passos i, especialment, la mirada de l'artista des de la distància que imposen a la persona que llegeix uns dibuixos i unes frases d'aparença naïf és un exercici altament recomanable. Fer-ho des d'una situació de confinament, com em va passar a mi, va ser simplement profilàctic.

Cada pàgina del llibre conté un esbós de dibuix o una anotació, o totes dues coses alhora. Exclamacions, pensaments, automatismes, imprecacions, queixes, acompanyen les imatges, les olors/pudors, els sons que més impacten els ulls, l'oïda i l'olfacte de l'artista que camina i que mira

“d'una altra manera per llocs per on nosaltres passem” i –com remarca Francesc Serés– “ens ensenya coses”. Ens ensenya, per exemple, que Olot és ple de gats i que fa una “estranya” olor de caldo, que els bancs per seure s'han confabulat per ubicar-se “sense sentir”, que “les rotondes estan fetes per dubtar”, que sempre hi ha un home que entra a casa seva, que ningú no camina pels carrers de la ciutat, que “hi ha molt jardí de plàstic”, que les places són totes asfaltades, que és molt difícil trobar-hi un bar i, encara més, un cafè “dels de sempre” i que “Olot és de Solvia”. Però el que a mi més m'ha impactat és que, tot caminant els carrers d'Olot, Clara Nubiola ens ensenya que les cases parlen i que també li parlen:

AUXILI! crida una casa pairal. Estic rodejada. Fan “JaJa” les cases aparellades. No haver-te venut les terres.

“Hola” diu. “Hola edifici enderrocable.” Pobre de mi. Només volia saludar. Carrer Portbou.

Un cop feta l'observació de camp constato que: hi ha una gran diferència entre una casa senyorial i una casa que ho intenta.

Avinguda de Paluzie amb la plaça Espanya soc.

Poca cosa a veure amb les cases escrites que han anat apareixent en aquesta sèrie que avui acaba. Cap de les situades a Olot no han parlat a Clara Nubiola. Han passat discretes, desaparecebudes. N'hi ha, és cert, que ja no hi són físicament i que existeixen per les paraules, juntament amb tots els records i les vivències que aquestes paraules conserven i transmeten. “Olotins teniu una ciutat de gran potencial, on perseveren moltes joies. Vigileu-les! I si us plau, cuideu-me el carrer de Sant Cristòfor i el molí de la plaça de la Lliça!” –aconsella Clara Nubiola. Jo hi afegiria: Cuideu-me també les paraules. Perquè són elles, les paraules, que mantenen vives les cases i construeixen les ciutats “de debò”.

ELS NOMS DE LA TERRA / HOSTOLES ESTEL·LAR

XAVIER PUIGVERT I GURT

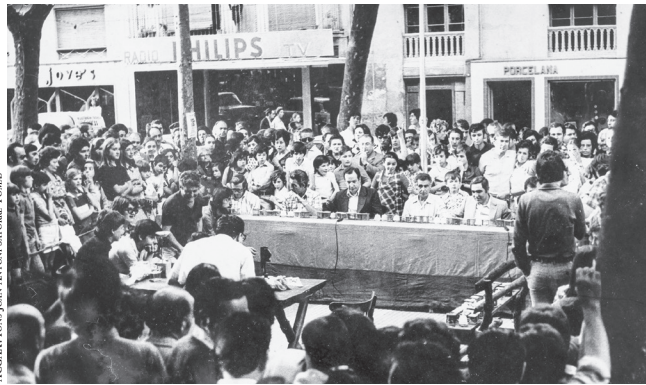
Dubto que existeixi a la nostra comarca un topònim més maltractat que *Hostoles*. A diari, un munt de forasters i algun aborigen despistat provoquen palpitations i fiblades al cap al més sensat dels oients quan s'entesten a pronunciar *Hòstoles*. Ben bé els mateixos símptomes que notem quan algú demana *fèsols* a qualsevol mercat local.

Ara bé, no tot és culpa de la mala dicció. L'exotisme del nom que li ha tocat en gràcia a la part més alta de la vall del Brugent també ha d'assumir la seva part de responsabilitat. Per començar, *Hostoles* no té una etimologia fàcil d'acordar. Per desxifrar-ne el sentit, Joan Coromines va proposar allò que ell anomenava dues “vies practicables”. D'una banda, creia que podia provenir del substantiu *STABULA*, “estatges o estables”; de l'altra, no descartava del tot que s'hagués originat en el nom de persona masculí d'origen germànic *AUSTALD*. Més planers van ser els habitants de la vall quan van buscar-li l'explicació en una paraula comuna que recorda vagament el topònim: *STELAS*, “estrelles”. L'acudit popular va fer fortuna i per aquesta raó els escuts municipals de Sant Feliu de Pallerols i les Planes d'Hostoles estan sembrats d'estels.

Tot i les reticències expressades pel filòleg, no veig cap raó per rebutjar l'antropònim *AUSTALD/ASTWALD*, utilitzat en els segles IX i X a la Catalunya Vella, com a ètim d'*Hostoles*. Aquest nom d'individu apareix escrit sota l'aparença llatinitzada *Astovaldus*, però de vegades als escriptors se'ls escapa escriure *Ostal*, *Ostall* i *Ostales*, que devien ser formes corrents del nom en la llengua que es parlava. Hi trobo un cert paral·lelisme amb *Carles*, adaptació de *KARL*. La congruència històrica, a més, juga a favor de la possibilitat: el topònim inicialment s'aplica a un castell comtal, aixecat al final del segle X entre els comtats de Besalú i Girona. És un fenomen habitual en aquesta època, quan trobem moltes fortificacions descrites amb un nom germànic (*Argimon*, *Requesens*, *Tarabau*) que pot fer-se indestruïble del genèric (*Castelladral*, *Castellarnau*, *Castellgalí*). A partir del segle XI, quan aquell castell vora el Brugent es va convertir en el centre del poder local i en l'element ordenador del territori, el nom del seu edificador va servir per batejar tota una demarcació feudal, la *baronia d'Hostoles*. Un signe dels temps feudals que l'havien vist néixer: set parròquies per enquadrar els pagesos de la vall; un castell per governar-los (i denominar-los) a tots.

APUNTS I REPUNTS NATURALS / GRILL TALENT

EMILI BASSOLS I ISAMAT

ACCA: FONS JUAN ANTON SERRANO TORRES

Dels concursos celebrats a Olot, un dels que va assolir un major índex de popularitat va ser el *Gran Concurs de Cant de Grills*. Estava organitzat pel Centre Excursionista d'Olot i va començar a celebrar-se el 1965. Segons paraules del recordat Lluís Salleras, en *James*, un dels seus principals promotors, la idea era distreure la mainada d'Olot i comarca –era una època en què l'entreteniment es buscava a la natura i no en una pantalla– i ben cert que ho van aconseguir. Al cap de pocs anys, la iniciativa ja aplegava grills vinguts –millor dit: portats– d'arreu de Catalunya. La dinàmica del concurs era ben senzilla, guanyava el grill que cantava en totes les eliminatòries prèvies de 10 minuts i era el que cantava durant més estona a la final. Perquè un grill tingués possibilitats de guanyar se l'havia d'entrenar, és a dir, acostumar-lo a cantar encara que hi hagués molt soroll al voltant. Arribar a aconseguir-ho no era fàcil, perquè tots sabem que els grills callen de cop quan, caminant per un prat, intentes apropar-t'hi. Capturar-los requeria certa destresa i paciència. La tècnica més habitual era posar una palleta llarga d'herba humida a l'interior del cau perquè sortís. El rost del Montsacopa i de la Garrinada, la Muntanya Pelada i el Triai eren els “caçaderos” habituals. Els grills es capturaven a la primavera, i se'ls mantenia a casa com un membre més de la família (tancat en una gàbia, això sí), al

menjador o al balcó fins a la data de celebració del concurs. Com en moltes altres espècies animals, el cant és el mètode que utilitzen els mascles per avisar les femelles de la seva presència. Estrictament parlant no seria un cant, perquè les notes, potents i penetrants, les emeten refregant les ales: és el que els entomòlegs anomenen *estridulació*. Precisament, a la Garrotxa tenim un dels millors especialistes del país en l'estudi del cant dels ortòpters (grup del qual formen part els grills): en Rafa Carbonell, que, junt amb l'Eloïsa Matheu, el 2010, van elaborar una interessant i pionera *Guia sonora dels insectes de Catalunya. Grills, saltamartins i cigales*. A la Garrotxa hi viuen dues espècies de grills, el *Gryllus campestris* i el *Gryllus bimaculatus*. Les dues espècies s'assemblen molt. Es poden trobar els primers d'abril a octubre, i els segons, de maig a novembre. Tenint en compte que el concurs se celebrava a finals de juny, el més probable és que els grills que hi participaven fossin de l'espècie *campestris*, més comuna a la cubeta olotina. Tant era l'afany per guanyar d'alguns participants que l'organització també havia de vigilar els tramposos. Com aquell que posava pebre sota les ales del grill perquè cantés més fort (Pep Plana, com. pers.). També hi havia grills que a casa no paraven de cantar i, quan era el moment, dalt de l'escenari, res de res. Deuria ser la por escènica. El propietari del grill guanyador rebia una gàbia daurada. Penso que hauria estat molt més merescut que s'hagués atorgat la llibertat al grill, com un gladiador que surt victoriós de l'arena de Roma. A ell i a tota la resta. Llavors sí que s'hauria muntat una bona “grilltzara”¹.

El concurs es va deixar de celebrar el 1993, després de vint-i-cinc edicions. Les veus crítiques pel fet d'engabiar animals salvatges van aconseguir desmotivar els organitzadors. I el Firal, en aquell capvespre de finals del mes de juny, ja no va a tornar ser mai més una olla de grills.

¹ *Enrenou que fan molts de grills junts en plan de grillasca*. La definició és del Professor Ric-Ric, pseudònim utilitzat per Pep Capdevila, que va conduir la secció *Diccionari grillat* a la revista *L'Olotí* en els anys 1983-84. Després el va succeir el Chef le Ric-Ric amb l'*Enciclopèdia de la cuina grillatana*.

DIBUIXOS AMB EL COMPONEDOR / SANT JORDI SENSE EN JORDI

DOMÈNEC MOLI

Hem convertit la diada de Sant Jordi en una festa nacional de Catalunya. Els llibres, les flors, el diàleg, l'amistat... No hi pot haver millor festa. En quasi totes les famílies, de prop o de lluny, hi ha un Jordi. En la família del faulista tampoc no hi podia faltar. I aquest any en Jordi se'n va anar a un país més llunyà que el de la cançó. Un país sense retorn. Quan ens trobem davant aquests adeus i quan caminem per decennis escandalosos, com escrivia Josep Pla, ens manifestem especialment sensibles. Quan la mort pica a portes llunyanes, sembla que no dialoga tant –o gens– amb nosaltres com quan aquesta toca la dels amics o familiars. I ja no dic res si, a més de familiar, el viatger era un bon amic. És en aquestes situacions quan la ploma –en aquest cas, la màquina d'escriure– es resisteix i costa trobar les paraules justes. Que l'estimació no es mengi la realitat objectiva.

El Jordi que aquest any no felicitarem, de qui no podem veure la cara amable, ni escoltar les paraules agraïdes i sàvies, fou tota la vida un lluitador que va partir de zero i va arribar fins allà on va voler. Es va fer un nom en el món de la indústria i el comerç olotí. Va exercir de regidor de l'Ajuntament en un moment en què la casa gran no era pas precisament una bassa d'oli. Des d'Urbanisme va començar

una nova ordenació urbana, una modernització de la senyalització per facilitar el trànsit pels carrers principals de la nostra ciutat. Va ser president del Club Natació Olot, on va fer un important pas a favor d'una racionalització de la qüestió econòmica i esportiva... Segurament es queden al tinter moltes altres qüestions de tipus social en les quals en Jordi Mallarach i Barberí va deixar empremta. El que vol ressaltar qui escriu aquests papers és més la vessant humanista, íntima, del personatge que no pas la pública. Per una vegada, i que no serveixi de precedent, el faulista coneix més el familiar i l'amic que no l'home públic. La seva entrega a la família era total. Cada dia es més difícil trobar bombolles familiars (paraula introduïda a la nostra quotidianitat per aquest maleït virus que allarga la seva visita fins al límit de la mala educació) en les quals no hi hagi membres separats o renyits, quasi sempre per coses nímies, estúpides. En Jordi, caminant ja pel novè decenni de la seva vida, va mantenir el lligam familiar –molt extens i divers– unit. Ell fou, sens dubte, el pal de paller. La seva és una història en la qual la bondat i l'amistat passaren pel cim de qualsevol altre concepte. Una cosa que, ara mateix, costa de trobar. Aquest Sant Jordi, en Jordi no hi és, ens queden els llibres.

JOSEP M. MUÑOZ

“No els conec pas a tots”, va respondre, sàviament, un president de la República francesa a un periodista estranger que li preguntava “Com són, els francesos?”. Ho recordo per assegurar que aquesta sèrie de set articles no m'atorga cap mena de prerrogativa per saber com són els olotins. En puc dir algunes coses, certament, que conviden a pensar en algun tret comú, potser marcadament garrotxí: per exemple, quan els dius, amb un punt d'il·lusió, que l'endemà tens hora per vacunar-te al Casal Marià, et responen: “Ves que quan hi arribis ja no en quedi cap, de vacuna”. *Touché*. Però la cosa no s'acaba aquí: quan ja estàs fent cua davant del Casal Marià, l'olotina que tens a darrere s'exclama: “Ves a saber si servirà de res, això.” El cert és que no hi ha rastre d'ironia, en les dues afirmacions, sinó més aviat d'un arrelat pessimisme, una mena d'escepticisme còsmic que desconfia de qualsevol promesa d'un món feliç.

Una felicitat que, si existeix, en tot cas no cal fer explícita de cara enfora. Quan els preguntes, protocol·làriament, com estan, un nombre significativament alt d'olotins (i olotines) et respon: “Hem de dir que bé”. És a dir, si poguéssim no et diríem que bé, però no ens queda més remei que dir-ho: ni que sigui per comparació, la vida ens va prou bé, però tampoc no en farem cap ostentació. Això mai! No sé pas si és d'aquesta visió del món, o potser es deu més a un factor climàtic, que en deriva una absència de vida cap a l'exterior: mai no veus ningú als jardins de les cases, a les terrasses o ni tan sols a les finestres, que tenen indefectiblement les persianes abaixades. Hi ha moltes cases que tenen uns jardins magnífics, molt ben cuidats, però sense vida. I ara que dic jardins: a molts casals de l'Eixample Malagrida, la permissivitat de la norma urbanística ha fet que s'alcessin, dins els jardins propis, noves construccions, que tenen totes, sense excepció, una característica comuna invariable: són sempre inferiors, en qualitat de disseny arquitectònic, a les construccions originals de fa cent anys. Per als qui considerin que exagero, puc aportar una llista llarga i documentada.

En contrast obert amb aquesta vida de portes endins, ben aviat detectes un altre costum ben arrelat, i incomprensiblement tolerat per l'autoritat municipal, com és l'exhibició de testosterona juvenil de què fan gala els motoristes: diries que la pràctica totalitat de les

motos que passen rabent, Vilanova avall, tenen el tub d'escapament trucat per fer al màxim de soroll possible. En lloc de penjar testos amb flors als fanals, t'agradaria que l'Ajuntament volgués fer d'Olot una “vila silenciosa”, conscient que la contaminació acústica és tan perjudicial per a la salut com ho és l'atmosfèrica, i que pot esdevenir una autèntica epidèmia per a la qual, tanmateix, no cal vacuna sinó una actuació decidida de la guàrdia urbana per fer complir la normativa.

Però no seguiré per aquí, en la segona i última columna d'aquesta sèrie. De fet, havia reservat per al darrer capítol un títol ben explícit, i ponderat, com és “Elogi d'Olot”. I el faré, l'elogi, partint d'una anècdota personal. Fa anys, quan vàrem explicar a un veí nostre de Barcelona, un home gran, de família olotina i d'ideologia conservadora, que ens casàvem a Olot, va preguntar-nos, donant-ho per fet: “A Sant Esteve?”. Crec que no va entendre la nostra resposta: “No, a l'Ajuntament”. L'home sordejava, sobretot a certes realitats noves. Ell no sabia, és clar, que ens casava un alcalde socialista, en Lluís, i que la nit abans de les noces (sí, abans) la Mita i jo dormiríem als Pavellons de les Cols. Ni podia imaginar, aquell bon home, que, a l'hora del sopar, tindríem a la taula del costat una parella de nois que es casaven, també l'endemà, a l'Ajuntament. Va ser en aquell sopar a les Cols que se'm va confirmar de quina manera havia canviat Olot, el vell Olot: sopàvem i dormíem en un edifici extraordinari, representatiu d'una modernitat arquitectònica que no es plegava a cap moda i que era fruit de l'impuls conjunt d'uns restauradors amb inquietuds i d'un estudi d'arquitectura local, RCR, que encara no sabíem que posaria Olot al mapa del món. I l'endemà ens precedia, al saló de plens municipal, un matrimoni homosexual: que lluny que érem de l'Olot carlí!

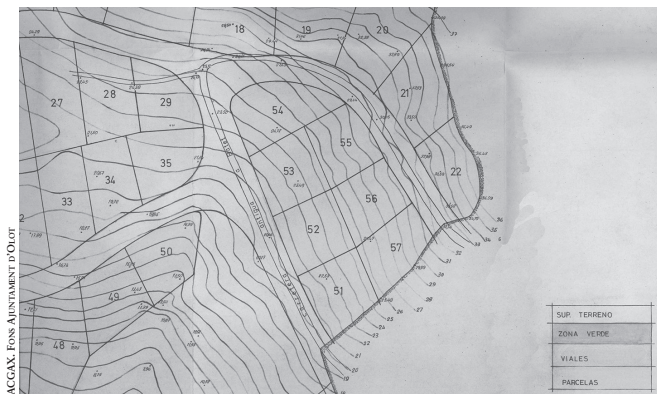
Més que de la ciutat-jardí, Olot semblava així esdevenir paradigma de la Catalunya-ciutat somiada pels noucentistes: i encara que als anys seixanta s'havia enderrocat el temple de la Biblioteca Pública representatiu d'aquella civilitat (per bastir-hi un altre edifici inevitablement més lleig), avui la ciutat més que centenària aspira, amb totes les seves insuficiències i totes les seves virtuts, a ser l'expressió d'una modernitat real, no de façana, diria que d'una manera innegable, patent.

BREVIARI

La diada de Sant Jordi va veure la llum el número 31 de la miscel·lània d'estudis *Annals del Patronat*, publicació anual del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, corresponent a l'any 2020. El volum enceta una etapa caracteritzada per l'adopció d'un nou format i una nova tipografia, la reorganització del consell de redacció i alguns canvis en el sistema d'admissió d'originals. A més, el Patronat ha instituït la doble revisió dels textos proposats al consell de redacció i unes normes estàndard de presentació dels articles per tal que la publicació obtingui els indicadors de qualitat suficients i pugui ser indexada en una categoria superior com a revista periòdica d'investigació.

L'apartat “Recerques” de la publicació inclou els treballs de l'equip del Servei de Monuments de la Diputació de Girona, sobre la restauració de l'església de Sant Miquel de Monars, del municipi de Montagut i Oix; de Joel Colomer, sobre el jurista i inversor besaluenc Dalmau Costa (†1348); de Miquel Àngel Fumanal, sobre els monuments funeraris de la família noble dels Coll, d'Olot; de Xavier Pallàs, sobre Joan Boer, introductor de la fosa de campanes a Olot en el segle XVI; de Xavier Solà, sobre l'urbanisme de Sant Privat d'en Bas i Ridaura en els segles XVI i XVII; de Josep Catà, sobre la imposició militar de l'absolutisme de matriu castellana a la Garrotxa (1640-1736); de Jordi Espadale i Jesús Gutiérrez, sobre el dietari personal d'un veí de Sant Joan les Fonts durant la Guerra Civil espanyola; de Maria de Lluç Serra, sobre la creació del Museo de Arte Moderno a Olot (1943); de Josep Murlà, sobre la faceta de Josep Clarà com a escultor d'imatges religioses; de Narcís Selles, sobre la creació de la revista cultural olotina *Quèrn* (1986-1987), i de Meritxell Martín i Michael Atwood, sobre les primeres etapes del projecte SomVallBas (2016-2020), impulsat per l'Smithsonian Center for Folklife and Cultural Heritage, de Washington DC.

El volum publica també els resums dels treballs de recerca guanyadors dels Premis de Batxillerat Salvador Reixach i Jordi Pujiula, en les edicions de 2018 i 2019, i el recull de bibliografia local en l'àmbit de les humanitats publicada en el període 2019-2020.

He tingut, per sort meva, una vida professional llarga i variada, exercint una activitat liberal en la qual he tingut la sort de relacionar-me amb moltes persones. Unes persones de tots els nivells socials i econòmics, tant particulars com directives d'entitats públiques o privades, i funcionaris de tota mena. M'ha calgut navegar amb empreses constructores d'un cert nivell d'eficient estructura interna i interessada, així com al costat del bon fer, no exempt de murrieria, de molts caps de colla. Tothom defensa els seus justos interessos o punts de vista, com no pot ser d'altra manera, i en general he constatat que he trobat allò que entenem per bones persones. Atenció: remarco en general, ja que de tot hi ha a la vinya del Senyor i és més que evident que no estem en el millor dels mons possibles, com creia el doctor Pangloss de Voltaire. Però sí, m'hi refermo, que he trobat més bones persones que gent que va pel món amb un peu fora del camí. Unes persones amb les quals, inclús només amb l'única relació professional, s'estableix una confiança mútua que fa que tot resulti més fàcil i amable. Disposar d'una relació entre gents confortable per fiable és el que dona un sentit positiu a la vida.

ME'N RECORDO / 66

Recordo que vam arribar a Olot amb el meu pare i la meva mare el 1931 per regentar l'Hotel Europa. Recordo que, per una nena de sis anys, l'edifici situat al carrer Bellaire, entre Clivillers i Serra i Ginesta, era un gran laberint d'escalas i portes. Recordo les targetes de l'hotel on posava 'Agua caliente en todas las habitaciones y calefacción central', i que en arribar vam posar aigua corrent per passar de ser hostal a ser un hotel. Recordo que a Olot hi havia moltes fondes, hostals i hotels que es nodrien dels nombrosos viatjants i estiuejants. Recordo que entre setmana els viatjants es quedaven uns quants dies i que fèiem cridar el mosso perquè els portés el mostrari amb el carretó de botiga en botiga. Recordo que cada mig any portava el lloguer de l'edifici a ca la Vicenta al davant de l'antic ajuntament, una casa llarga, estreta i fosca com totes les que hi havia a Olot. Recordo el rengle situat al carrer Bellaire, i que baixàvem l'esmorzar a les pàgines si ens triaven

les mongetes. Recordo la por passada durant la guerra i que van requisar l'hotel per posar-hi caps de l'exèrcit republicà. Recordo que fèiem vida a les nostres dependències sense poder cuinar i que ells ens portaven el menjar. Recordo haver recorregut totes les habitacions amb la meva mare i un soldat apuntant-nos amb el fusell, per buscar un fugit que hi creien amagat. Recordo que quan van entrar els nacionals estàvem ben tancats a casa i que, després, ells també van requisar l'hotel. Recordo que a la cuina els soldats van fer xocolata desfeta per a les noies d'Olot i que em van cridar per ser la primera a tastar-la: era ben salada; hi havien tirat sal en comptes de sucre i la van llençar tota per l'aigüera! Recordo que vam lliurar els diners, als uns i als altres, però que nosaltres guardàvem duros de plata a l'escalfapanxes i dues caixes de xampany que vam vendre als militars després de la guerra a cinc pesetes l'ampolla. Recordo que els turistes eren una clientela molt familiar: ve-

I parlant de gent poc fiable, em venen a la memòria uns personatges que s'autotitulaven *comercials*, però que tenien més d'estar a la que salta que una altra cosa, i que solen créixer com bolets quan es produeixen *booms* o explosions econòmiques purament especulatives. *Booms* com els que es visqueren en aquest país i que ens portaren a la fallida del 2008. Havia projectat una reparcel·lació per a uns propietaris i promotors com cal, els quals, com que no eren de l'ofici, encomanaren la venda de les parcel·les a uns d'aquests *comercials*. Un dia em sorprengué la visita d'un bon home, o potser no tan bon home, que volia comprar-me un solar de la reparcel·lació, tant se val, un dels més ben situats. Com que li vaig dir que no tenia cap solar ni en propietat ni reservat i que, si volia comprar-lo, s'havia de dirigir als *comercials* que tenien l'exclusiva de la venda, em respongué que havien sigut precisament ells els qui li havien dit que jo ja tenia el solar reservat. Però que no es preocupés, que si realment li interessava, ells parlarien amb mi i procurarien convèncer-me, tot i que lògicament el preu seria més car. I per això venia directament a parlar amb mi, per veure si així es podia estalviar el cost dels intermediaris. Tot això ho digué amb un somriure de murri i amb una expressió que volia dir: "Nosaltres ja ens entendrem, oi?" El vaig tallar de cop per respondre: "Li repeteixo que no tinc cap solar, i tant és així que vagi vostè als comercials que l'han mal informat i els digui, de part meva, que ja li poden vendre el solar que vostè vol al mateix preu que la resta dels solars." I l'home marxà, convençut, però molest pel paperot que havia fet.

Poc temps després em trobaren els *comercials* i, d'entrada, em digueren: "Vostè va badar, l'altre dia. Aquell estava molt disposat a pagar-ne més i ens haguéssim partit la diferència." La meva ràpida resposta fou: "Dispenseu-me, veig que no em coneixeu, però digueu-me: quants solars, suposadament meus, heu venut?" Encara espero la resposta.

MARIA MARGALEF HIJÓN